

Piotr N. Kotowicz

Międzynarodowa konferencja naukowa „Sztuka wojenna na pograniczu polsko-rusko-słowackim w średniowieczu”, Sanok 2004

W związku z obchodami 70-lecia Muzeum Historycznego w Sanoku, w dniach 22–23 października 2004 roku, odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Sztuka wojenna na pograniczu polsko-rusko-słowackim w średniowieczu”. Jej organizatorami byli: wspomniane wyżej muzeum oraz Polska Akademia Umiejętności. Wsparcia udzielili również: Ministerstwo Kultury, Starosta Sanocki oraz Sanockie Przedsiębiorstwo Górnictwa Nafty i Gazu. Była to druga konferencja tego typu organizowana przez sanocką placówkę muzealną. Pierwsza miała miejsce sześć lat wcześniej i poświęcona była drewnianej architekturze sakralnej („Wczesnośredniowieczne cerkwie i kościoły drewniane. Odkrycia w Trepczy koło Sanoka na tle budownictwa sakralnego Rusi Zachodniej i Polski”, Sanok 20–21 maja 1998 r.).

Celem sesji było podsumowanie badań nad średniowieczną wojskowością na obszarze będącym w interesującym nas okresie szerokim pasem pogranicza między Polską, Rusią a Węgrami. W czasie dwudniowych obrad zaprezentowano ogółem 14 niezwykle interesujących referatów, które stały się przyczynkiem do ożywionej dyskusji.

Konferencję zainaugurowały wystąpienia organizatorów – prof. dr. hab. Jana Machnika, reprezentującego Polską Akademię Umiejętności oraz mgr. Wiesława Banacha, dyrektora Muzeum Historycznego. Głos zabrał również Starosta Sanocki – Bogdan Struś. We wszystkich tych wystąpieniach podkreślano rolę niewielkich ośrodków naukowych w rozwoju i popularyzacji wiedzy historycznej, a także konieczność wymiany informacji między badaczami z różnych krajów i placówek naukowych.

Obrady rozpoczął dr Piotr Grotowski, wygłaszając referat „Sztuka wojenna Słowian w świetle bizantyjskich traktatów wojskowych”, w którym przedstawił ewolucję obrazu słowiańskiej sztuki wojennej w piśmiennictwie bizantyjskim. Kolejne wystąpienie, prof. dr. hab. Michała Parczewskiego, „Uwagi archeologa o śladach wczesnośredniowiecznej aktywności militarnej w północnych Karpatach”, przybliżyło uczestnikom rolę systemu grodowego w organizacji plemiennej i wczesnopanstwowej na obszarze południowej Polski. Zbliżony efekt uzyskał mgr Jerzy Ginalski, który bogato ilustrowanym referatem

„Grodziska podkarpackie z lotu ptaka” przedstawił monumentalność założeń obronnych karpaccich grodów – głównie na podstawie własnych badań w Brzezowej i Trepczy.

Kolejne referaty dotyczyły już zagadnień szczegółowych. mgr Jan Gancarski przedstawił wyniki własnych badań w referacie „Elementy uzbrojenia z grodziska wczesnośredniowiecznego w Trzcinicy, gm. Jasło”, prezentując system fortyfikacyjny i najciekawsze przedmioty związane z uzbrojeniem z tego założenia obronnego. Jedyne, niestety, wystąpienie poświęcone terenom ukraińskim zaprezentował mgr Radosław Liwoch w referacie „Militaria z dziewiętnastowiecznych badań w Podhorcach”. Kolejny referent, mgr Piotr Strzyż, przedstawił „Ruskie buławy gwiaździste z Małopolski”, precyzując chronologię i proveniencję tych niezwykle interesujących zabytków. W wystąpieniu zamykającym pierwszy dzień sesji, „System militarny Sanoka we wczesnym średniowieczu”, mgr Piotr N. Kotowicz zaprezentował własną wizję funkcjonowania zespołu czterech grodzisk w Sanoku i Trepczy.

Wieczorem, w salach Zajazdu Muzeum Historycznego w Sanoku, została otwarta wystawa towarzysząca konferencji pt. „Wojowie i Rycerze. Uzbrojenie średniowieczne na pograniczu polsko-rusko-słowackim”, której dopełnieniem był katalog o tym samym tytule¹. Na wystawie zgromadzono około 250 zabytków archeologicznych, łączących się z problematyką konferencji. Zaprezentowano eksponaty z następujących placówek: Muzeum Ziemi Bieckiej w Bieczu, Muzeum Chełmskiego w Chełmie, Muzeum Archeologicznego w Krakowie, Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyśle, Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, Muzeum Historycznego w Sanoku, Muzeum Okręgowego w Tarnowie, Muzeum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim oraz Muzeum Zamojskiego w Zamościu. Ekspozycja miała na celu przybliżenie odbiorcy rodzajów uzbrojenia używanych przez średniowiecznych wojowników na terenie południowo-wschodniej Polski. Zaprezentowano tutaj wiele unikalnych zabytków, w tym kolekcję militariów z Radymna, elementy uzbrojenia i oporządzenia jeździeckiego

¹ P. N. Kotowicz, *Wojowie i Rycerze. Uzbrojenie średniowieczne na pograniczu polsko-rusko-słowackim. Katalog wystawy*, Sanok 2004.

z Czchowa, a także – po raz pierwszy – militaria pochodzące z badań grodziska „Horodyszcze” w Treczy. Ekspozycję dopełniały rekonstrukcje uzbrojenia średniowiecznego wykonane przez współorganizatora wystawy – Bractwo Rycerzy Ziemi Sanockiej oraz duże, kolorowe fotoplansze ze scenkami rodzajowymi obrazującymi różne aspekty średniowiecznej sztuki wojennej.

Drugi dzień konferencji rozpoczęła wycieczka na grodzisko w Sanoku-Białej Górze, podczas której uczestnicy mieli okazję naocznie przekonać się o walorach strategicznych wczesnośredniowiecznych założeń obronnych w Karpatach. Po powrocie wznowiono obrady, przystępując do części „lubelskiej” sesji. Dr Marcin Wołoszyn przedstawił własną interpretację grobu wyposażonego w elementy uzbrojenia z Gródka nad Bugiem w referacie „Między wschodem a zachodem: pochówek wojownika ze stanowiska 1C w Gródku, pow. hrubieszowski, woj. lubelskie”. Kolejny referat, mgr. Jerzego Kuśnierza, poświęcony był problematyce niezwykle ważnego dla archeologii Polski stanowiska, jakim jest grodzisko w Czermnie, identyfikowane z latopisowym Czerwieniem. Referat „Militaria z Czerмна nad Huczwą. Próba rekonstrukcji sposobu ataku na gród na podstawie wyników dotychczasowych badań archeologicznych” dotyczył ewentualności hipotetycznego zdobycia grodu przez Tatarów w 1241 roku. Blok „lubelski” zamknął mgr Da-

niel Tereszczuk, przedstawiając referat „Zabytki pochodzenia wschodniego w zbiorze militariów z Muzeum Regionalnego w Tomaszowie Lubelskim”.

Ostatni dział tematyczny poświęcony został późnośredniowiecznej sztuce wojennej. „Stan badań nad uzbrojeniem późnośredniowiecznym w Małopolsce” przedstawił Marcin Glinianowicz, porządkując ten, jak się okazuje, niezwykle bogaty materiał. Rewelacyjne i unikalne odkrycia w Czchowie zaprezentowali mgr Barbara i Andrzej Szpunarowie w wystąpieniu „Militaria średniowieczne z badań archeologicznych zamku w Czchowie”. Dwa ostatnie referaty poświęcono późnośredniowiecznej sztuce fortyfikacyjnej. Dr Stanisław Kołodziejski przedstawił stan badań nad małopolskimi zamkami w referacie „Średniowieczne zamki na pograniczu polsko-słowackim”, natomiast dr Gabriel Lukáč omówił analogicznie stan badań nad zamkami po stronie słowackiej, w wystąpieniu „Karpatské hrády na severo-zapadnom Slovensku”.

Konferencja niewątpliwie wzbogaciła naszą wiedzę odnośnie tak niezwykle nośnego tematu, jakim jest średniowieczna sztuka wojenna. Dowodem na to jest frekwencja na wystawie „Wojowie i rycerze...”, którą w ciągu miesiąca zwiedziło ponad 900 osób. Dorobek spotkania w Sanoku został upowszechniony poprzez wydanie drukiem materiałów w postaci oddzielnej publikacji.

² *Acta Militaria Mediaevalia T. 1: Sztuka wojenna na pograniczu polsko-rusko-słowackim w średniowieczu*, red. J. Machnik, W. Banach, P. N. Kotowicz, Kraków-Sanok 2005.